

Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNE ODVJETNICE

LAILE MEDINE

od 24. veljače 2022.¹

Predmet C-625/20

KM

protiv

Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS)

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputio Juzgado de lo Social nº 26 de Barcelona (Radni sud br. 26 u Barceloni, Španjolska))

„Zahtjev za prethodnu odluku – Socijalna politika – Jednako postupanje prema muškarcima i ženama u pitanjima socijalne sigurnosti – Direktiva 79/7/EEZ – Članak 4. stavak 1. – Izračun davanja – Nepriznavanje dvaju davanja za trajnu nesposobnost za rad u okviru istog sustava socijalne sigurnosti – Priznavanje dvaju ili više davanja za nesposobnost za rad u okviru različitih sustava socijalne sigurnosti – Relevantni usporedivi čimbenici”

1. Prema slavnom citatu koji se pripisuje Marku Twainu, „[t]ri su vrste laži: laži, proklete laži i statistika”². Taj citat ilustrira uvjerljivost brojki u području Unijina antidiskriminacijskog prava, a usto poziva na oprez prilikom potpunog oslanjanja na te brojke. S jedne strane, brojke i statistički podaci imaju značajnu ulogu u dokazivanju neizravne diskriminacije, s obzirom na to da osoba koja tvrdi da joj je izložena ponekad mora dokazati da se skupina osoba kojoj pripada nalazi u posebno nepovoljnom položaju u usporedbi s nekom drugom skupinom. S druge strane, uporaba brojki i statistike može biti problematična prilikom dokazivanja neizravne diskriminacije, jer rezultat toga može varirati ovisno o referentnoj skupini koja se koristi za usporedbu. Kako je jedan autor elokventno naveo, „diskriminacija nije statična pojava”, ona je „promjenjiva, prilagođava se novim okolnostima; u slučaju napada postaje suptilna, čak i neodrediva”³. Stoga je od izrazite važnosti konkretno i precizno odrediti te skupine.

2. Spor u glavnom postupku vodi se između osobe KM, zaposlenice, i Instituta Nacional de la Seguridad Social (INSS) (Nacionalni institut za socijalnu sigurnost, Španjolska) u pogledu nepriznavanja dvaju uzastopnih davanja za gubitak radne sposobnosti u okviru istog sustava socijalne sigurnosti.

¹ Izvorni jezik: engleski

² Twain, M., „Chapters from My Autobiography – XX”, North American Review br. 618, 5. srpnja, 1907. Međutim, čini se da se stvarno autorstvo tog citata može pripisati mnogim drugim osobama.

³ Khaitan, T., „Indirect discrimination”, u Lippert-Rasmussen K. (urednik), The Routledge Handbook of the Ethics of Discrimination, Routledge, Abingdon, 2017., posjećeno 1. veljače 2022., Routledge Handbooks Online.

3. Konkretnije, Juzgado de lo Social n° 26 de Barcelona (Radni sud br. 26 u Barceloni, Španjolska), sud koji je uputio zahtjev, ovim zahtjevom za prethodnu odluku od Suda traži smjernice u pogledu toga koji konkretni udio osoba treba uzeti u obzir prilikom odlučivanja izaziva li sporno nacionalno zakonodavstvo neizravnu diskriminaciju na temelju spola i roda. Sud koji je uputio zahtjev ističe da žene čine 48,09 % radnika koji su registrirani u španjolskom općem sustavu socijalne sigurnosti (Régimen General de la Seguridad Social) (u daljnjem tekstu: RGSS) i 36,15 % radnika koji pripadaju posebnom sustavu za samozaposlene radnike (Régimen Especial de Trabajadores Autónomos) (u daljnjem tekstu: RETA)⁴. Sud koji je uputio zahtjev stoga smatra da je za žene manje vjerojatno, u usporedbi s muškarcima, da ostvaruju davanja iz obaju tih sustava.

4. Posljedično, od Suda se traži da odluči jesu li žene izložene neizravnoj diskriminaciji na temelju spola i roda u okviru španjolskog režima socijalne sigurnosti koji omogućuje ostvarivanje dvaju davanja iz različitih sustava socijalne sigurnosti, a zabranjuje ostvarivanje dvaju davanja iz istog sustava, čak i ako su ispunjeni uvjeti za primanje obaju davanja.

5. Osobito, od Suda se traži da odredi prikladnu metodu za dokazivanje neizravne diskriminacije u smislu članka 4. Direktive Vijeća 79/7/EEZ od 19. prosinca 1978. o postupnoj provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima socijalne sigurnosti⁵. Kako je Sud zatražio, u ovom ću se mišljenju usredotočiti na gore navedene metodološke aspekte u kontekstu davanja za gubitak radne sposobnosti koja se priznaju zaposlenicima.

I. Pravni okvir

A. Pravo Europske unije

1. Direktiva 79/7

6. Članak 1. Direktive 79/7 propisuje:

„Cilj je ove Direktive postupno provođenje, u području socijalne sigurnosti i drugim elementima socijalne zaštite predviđenima u članku 3., načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima socijalne sigurnosti, u daljnjem tekstu ‚načelo jednakog postupanja‘.”

7. Članak 3. stavak 1. točka (a) te direktive predviđa da se ona primjenjuje na zakonske sustave koji pružaju zaštitu od rizika od, među ostalim, „bolesti” i „invalidnosti”.

8. Članak 4. stavak 1. Direktive 79/7 propisuje:

„Načelo jednakog postupanja znači nepostojanje svake diskriminacije na temelju spola, bilo izravne ili neizravne, prije svega s obzirom na bračni ili obiteljski status, posebno u odnosu na:

– opseg sustava i uvjet[e] pristupa tim sustavima;

[...]

⁴ Prema zahtjevu za prethodnu odluku, to proizlazi iz podataka koji su bili dostupni 31. siječnja 2020.

⁵ SL 1979., L 6, str. 24. (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 3., str. 7.)

- izračun davanja uključujući pripadajuća uvećanja s obzirom na bračnog druga i uzdržavanike te uvjet[e] koji određuju trajanje i zadržavanje prava na davanje.”

2. Direktiva 2006/54

9. Članak 1. Direktive 2006/54/EZ⁶ propisuje:

„Cilj je ove Direktive osigurati provedbu načela jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i rada.

Ona u tu svrhu sadrži odredbe za provedbu načela jednakog postupanja s obzirom na:

[...]

(b) radne uvjete, uključujući plaću;

(c) sustave strukovnog socijalnog osiguranja.

[...]”.

10. U članku 2. stavku 1. točki (f) te direktive „sustavi strukovnog socijalnog osiguranja” definirani su kao „sustavi koji nisu uređeni [Direktivom 79/7], čija je svrha osigurati davanja radnicima određenog poduzeća ili grupe poduzeća, grane djelatnosti, zanimanja ili grupe zanimanja, bilo da se radi o zaposlenicima ili samozaposlenima, kojima se nadopunjuju ili zamjenjuju davanja na temelju općih sustava socijalnog osiguranja, bez obzira je li članstvo u tim sustavima obvezatno ili dobrovoljno”.

B. Španjolsko pravo

1. LGSS

11. Članak 9. stavak 1. Leya General de la Seguridad Social (Opći zakon o socijalnoj sigurnosti), u pročišćenoj verziji odobrenoj Real Decretom Legislativom 8/2015 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General de la Seguridad Social (Kraljevska zakonodavna uredba br. 8/2015 o odobravanju preinačenog teksta Općeg zakona o socijalnoj sigurnosti) od 30. listopada 2015.⁷ (u daljnjem tekstu: LGSS), predviđa da se sustav socijalne sigurnosti sastoji od općeg sustava, koji je uređen glavom II. tog zakona, i posebnih sustava u smislu članka 10. tog zakona.

12. Članak 10. stavak 1. LGSS-a propisuje da se posebni sustavi uspostavljaju za poslove koji zbog svoje prirode, posebnih uvjeta u vezi s vremenom i mjestom njihova obavljanja ili zbog vrste proizvodnog postupka zahtijevaju uspostavu takvih sustava kako bi se osigurala pravilna primjena davanja iz socijalne sigurnosti. Članak 10. stavak 2. točka (a) LGSS-a predviđa da se u posebne sustave uključuju, među ostalima, samozaposleni radnici.

⁶ Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća od 5. srpnja 2006. o provedbi načela jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i rada (preinaka) (SL 2006., L 204, str. 23.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 1., str. 246. i ispravci SL 2017., L 162, str. 56. i SL 2019., L 191, str. 45.)

⁷ BOE br. 261 od 31. listopada 2015.

13. Članak 163. LGSS-a, naslovljen „Nespojivost davanja”, u stavku 1. propisuje da su davanja iz općeg sustava socijalne sigurnosti međusobno nespojiva, osim ako je izričito propisano drukčije. U slučaju nespojivosti davanja, primatelj mora izabrati jedno od njih.

2. Uredba br. 2530/1970

14. Članak 34. Decreta 2530/1970, de 20 agosto, por el que se regula el régimen especial de la Seguridad Social de los trabajadores por cuenta propia o autónomos (Uredba br. 2530/1970 od 20. kolovoza 1970. o posebnom sustavu socijalne sigurnosti za samozaposlene osobe) od 20. kolovoza 1970.⁸ predviđa da su davanja koja korisnici ostvaruju iz tog posebnog sustava međusobno nespojiva, osim ako je izričito propisano drukčije. U tom se članku dodaje da svatko tko ima pravo na dva ili više davanja mora izabrati jedno od njih.

3. Kraljevska uredba br. 691/1991

15. Real Decreto 691/1991, de 12 de abril, sobre cómputo recíproco de cuotas entre Regímenes de Seguridad Social (Kraljevska uredba br. 691/1991 od 12. travnja 1991. o uzajamnom izračunavanju doprinosa između sustava socijalne sigurnosti) od 12. travnja 1991.⁹ u članku 4. stavku 1. propisuje da se, ako je osoba s trajnom invalidnošću razdoblja uplaćivanja doprinosa navršila, uzastopno ili izmjenično, u okviru većeg broja sustava – općeg sustava i posebnih sustava socijalne sigurnosti – razdoblja koja su navršena u skladu s pravilima koja ih uređuju, i s njima izjednačena razdoblja, mogu zbrojiti na zahtjev dotične osobe, pod uvjetom da se ne preklapaju, kako bi se steklo pravo na davanje i odredio, prema potrebi, postotak koji treba primijeniti na godine uplaćivanja doprinosa ili službe.

4. Presuda br. 3038/2013

16. Prema presudi Sale de lo Social del Tribunal Supremo (radno i socijalno vijeće Vrhovnog suda, Španjolska) br. 3038/2013 od 14. srpnja 2014., dva davanja za trajnu i potpunu nesposobnost za rad spojiva su ako su ostvarena u okviru dvaju različitih sustava.

II. Činjenično stanje iz glavnog postupka i prethodna pitanja

17. Osoba KM radila je kao administrativni asistent te je u tom svojstvu pripadala, od svibnja 1989. do travnja 1994., španjolskom općem sustavu socijalne sigurnosti, RGSS-u.

18. Osoba KM je odlukom INSS-a od 2. ožujka 1999. proglašena trajno potpuno nesposobnom za rad zbog neprofesionalne bolesti, koja joj je onemogućila obavljanje njezina uobičajenog zanimanja. Ona je na taj način stekla pravo na primanje odgovarajućeg davanja s učinkom od 19. studenoga 1998. Davanje je izračunano s obzirom na doprinose koje osoba KM tijekom navedenog razdoblja uplaćivala u prethodno navedeni sustav¹⁰.

⁸ BOE br. 221 od 15. rujna 1970.

⁹ BOE br. 104 od 1. svibnja 1991.

¹⁰ INSS je na raspravi objasnio da za potrebe izračunavanja takvog davanja u vezi s RGSS-om u obzir treba uzeti posljednjih osam godina razdoblja uplaćivanja doprinosa.

19. Osoba KM trenutno radi kao pomoćnica u vrtiću te je od veljače 2015. u tom svojstvu registrirana u RGSS-u. Dana 18. srpnja 2016. započelo je razdoblje njezine privremene nesposobnosti za rad.

20. INSS je 20. ožujka 2018. donio odluku kojom je osobu KM proglasio trajno potpuno nesposobnom za rad zbog nesreće izvan rada uslijed koje je slomila bedrenu kost. INSS joj je odobrio odgovarajuće davanje iz RGSS-a, izračunavši ga s obzirom na osnovice doprinosa za razdoblje od veljače 2015. do siječnja 2017.¹¹ INSS je na temelju članka 163. stavka 1. LGSS-a zaključio da su davanje odobreno 1999. i davanje odobreno 2018. međusobno nespojivi. On je shodno tomu odlučio da tužiteljica ima pravo na samo jedno od njih.

21. Direcció Provincial del INSS de Barcelona (Provincijska uprava INSS-a u Barceloni, Španjolska) odbio je odlukom od 23. siječnja 2019. tužiteljin prigovor.

22. Osoba KM je 12. ožujka 2019. protiv te odluke podnijela tužbu sudu koji je uputio zahtjev navodeći da se članak 163. stavak 1. LGSS-a protivi članku 4. Direktive 79/7 i članku 5. Direktive 2006/54. Prema njezinu mišljenju, ona ima pravo na oba davanja za trajnu nesposobnost za rad. Tužiteljica navodi da, s obzirom na to da je udio žena u posebnim sustavima – konkretno u RETA-i – mnogo manji od udjela muškaraca¹², pravila o nespojivosti davanja dovode do neizravne diskriminacije na temelju spola ili roda. Stoga, ta pravila ženama otežavaju kumuliranje davanja, s obzirom na to da one imaju razmjerno manji udio u posebnim sustavima u odnosu na muškarce.

23. Sud koji je uputio zahtjev ističe da je odluka kojom je INSS odbio tužiteljine zahtjeve u skladu s nedavnom sudskom praksom Tribunala Supremo (Vrhovni sud, Španjolska)¹³, prema kojoj se dva davanja smatraju međusobno spojivima ako se ostvaruju u okviru različitih sustava (obično RGSS-a i RETA-e, jer su to dva najveća sustava u smislu broja članova)¹⁴, a za istu nesposobnost za rad. Međutim, davanja u okviru istog sustava (obično RGSS-a, koji je najveći sustav u smislu broja članova) međusobno su nespojiva, iako je pravo na ta davanja stečeno na temelju odvojenih doprinosa.

24. Sud koji je uputio zahtjev dvoji čini li takvo uređenje neizravnu diskriminaciju na temelju spola zabranjenu člankom 4. Direktive 79/7 i člankom 5. Direktive 2006/54. Sud koji je uputio zahtjev dodaje da je, u glavnom postupku, tužiteljica dokazala da je uplatila dovoljno odvojenih doprinosa za stjecanje prava na oba davanja – ono koje joj je priznato 1999. i ono koje joj je priznato 2018.¹⁵

¹¹ INSS je na raspravi objasnio da za potrebe izračunavanja davanja u obzir mora uzeti doprinose uplaćene u posljednja 24 mjeseca.

¹² Žene su na dan 31. siječnja 2020. činile 36,15 % radnika registriranih u RETA-i.

¹³ Vidjeti točku 16 ovog mišljenja.

¹⁴ Sud koji je uputio zahtjev objašnjava da je RGSS sustav kojim su obuhvaćeni zaposleni radnici u većini sektora te da je, na dan 31. siječnja 2020., brojao više od 14,5 milijuna članova. Omjer između spolova u njemu je prilično uravnotežen (žene čine 48,09 % članova). Nasuprot tomu, u RETA-i, kojom su obuhvaćeni samozaposleni radnici u većini sektora te koja također ima znatan broj članova (više od 3 milijuna), žene čine tek 36,15 %, što ne odgovara udjelu žena ni u ukupnom stanovništvu ni u radno aktivnom stanovništvu.

¹⁵ Sud koji je uputio zahtjev u tom pogledu navodi da je davanje za trajnu i *potpunu* nesposobnost za rad koje je tužiteljici priznato 1999. dodijeljeno na temelju prethodno uplaćivanih doprinosa, dok davanje koje joj je priznato 2018. nije iziskivalo prethodno uplaćivanje doprinosa, jer je pravo na njega stečeno na temelju nesreće izvan rada, što znači da je registracija u sustavu socijalne sigurnosti bila dovoljna. Sud koji je uputio zahtjev usto ističe da bi situacija bila drukčija da je drugo davanje dodijeljeno zbog trajne *apsolutne* nesposobnosti za rad, jer bi ono u tom slučaju činilo naknadu za nesposobnost za bilo kakav rad, što bi uključivalo nesposobnost za daljnje obavljanje konkretnog zanimanja.

25. Sud koji je uputio zahtjev ističe da se sudska praksa Tribunala Supremo (Vrhovni sud) koja se odnosi na zakonodavstvo o nespojivosti davanja čini neutralnom s obzirom na spol, jer se u njoj razlika ne pravi u tom pogledu, već samo s obzirom na broj sustava socijalne sigurnosti u koje je dotična osoba uplaćivala doprinose. Međutim, sud koji je uputio zahtjev dvoji u pogledu primjene sudske prakse s obzirom na to da ona više utječe na radnice. U dvama najvećim sustavima u smislu broja članova – RGSS-u i RETA-i – primanje davanja iz obaju sustava mnogo je ostvarivije za muškarce nego za žene, jer je udio muškaraca u RETA-i daleko veći od udjela žena¹⁶. Shodno tomu, s obzirom na to da spojiva mogu biti samo davanja iz dvaju različitih sustava te da je u RETA-i veći udio muškaraca, čini se da je muškarcima mnogo lakše postići takvu spojivost.

26. Osim toga, prema navodu suda koji je uputio zahtjev, manja zastupljenost žena u RETA-i odražava činjenicu da je ženama zbog posebne društvene uloge koju imaju kao njegovateljice i domaćice tradicionalno teže baviti se djelatnostima koje podrazumijevaju samozaposlenost. Posljedično, sud koji je uputio zahtjev pita može li sporno nacionalno pravilo, osim na temelju spola, diskriminaciju uzrokovati i na temelju roda.

27. Naposljetku, sud koji je uputio zahtjev objašnjava da se za isti gubitak radne sposobnosti ne mogu unutar istog sustava priznati dva davanja za trajnu i potpunu nesposobnost za rad. Međutim, dva davanja za trajnu i potpunu nesposobnost za rad mogu se primiti za istu bolest ili ozljedu ako se dodjeljuju u okviru dvaju različitih sustava.

28. U tim okolnostima, Juzgado de lo Social n° 26 de Barcelona (Radni sud br. 26 u Barceloni, Španjolska) odlučio je prekinuti postupak i Sudu uputiti sljedeća prethodna pitanja:

- „1. Protivi li se europskim pravilima iz članka 4. Direktive [79/7] te članka 5. Direktive 2006/54[...] španjolsko pravilo o spojivosti davanja predviđeno člankom 163. stavkom 1. [LGSS-a], kako se tumači u sudskoj praksi, kojim se onemogućuje spojivost dvaju davanja zbog trajne nesposobnosti za rad priznatih u istom sustavu socijalnog osiguranja, ali se dopušta njihova spojivost ako su priznata u različitim sustavima, iako je u obama slučajevima pravo na njih ostvareno na temelju različitih doprinosa, jer španjolsko zakonodavstvo može dovesti do neizravne diskriminacije na temelju spola ili roda, uzimajući u obzir zastupljenost spolova u različitim španjolskim sustavima socijalne sigurnosti?
2. U slučaju niječnog odgovora na prvo pitanje, mogu li se španjolski propisi protiviti prethodno navedenim europskim propisima ako su odnosna davanja proizišla iz različitih ozljeda ili bolesti?”

29. Pisana očitovanja Sudu podnijeli su osoba KM, INSS, španjolska vlada i Europska komisija. Sud je INSS-u i španjolskoj vladi postavio nekoliko pisanih pitanja na koja je trebalo odgovoriti u pisanom obliku. Te su stranke odgovorile 6. prosinca 2021. Sve navedene stranke pred Sudom su iznijele usmena očitovanja na raspravi održanoj 12. siječnja 2022.

¹⁶ Vidjeti točku 14. ovog mišljenja.

III. Analiza

A. Uvodne napomene

30. Za početak bih trebala, kao prvo, istaknuti da se prethodna pitanja odnose i na odredbe Direktive 79/7 i na odredbe Direktive 2006/54. Sud koji je uputio zahtjev navodi da je potonju direktivu u svojem zahtjevu za prethodnu odluku spomenuo za slučaj da je primjenjiva. INSS, španjolska vlada i Komisija ističu da se Direktiva 2006/54 ne čini primjenjivom na davanja za nesposobnost za rad o kojima je riječ u glavnom postupku, jer je područje njezine primjene ograničeno na sustave strukovnog socijalnog osiguranja.

31. U tom pogledu moram naglasiti da se u pravu Unije razlikuju strukovni mirovinski sustavi, koji su obuhvaćeni područjem primjene pojma „plaća” iz članka 157. stavaka 1. i 2. UFEU-a¹⁷, i zakonski sustavi davanja iz socijalne sigurnosti, koji nisu obuhvaćeni tim pojmom¹⁸. Iz ustaljene sudske prakse proizlazi da takvo doprinosno davanje za invalidnost nije obuhvaćeno pojmom „plaća” u smislu članka 157. stavaka 1. i 2. UFEU-a ili Direktive 2006/54¹⁹.

32. Davanja o kojima je riječ u glavnom postupku dio su zakonskog sustava te pružaju zaštitu od rizika od bolesti i invalidnosti. Čini se da ona ne ovise toliko o radnom odnosu koliko o socijalnim razlozima²⁰. Kako je sud koji je uputio zahtjev naveo u zahtjevu za prethodnu odluku, davanje koje je osobi KM priznato 2018. nije iziskivalo prethodno uplaćivanje doprinosa, jer je pravo na njega stečeno na temelju nesreće izvan rada, što znači da je registracija u sustavu socijalne sigurnosti bila dovoljna. U tom pogledu, prema članku 1. Direktive 79/7, cilj je te direktive postupno provođenje, u području socijalne sigurnosti i drugim elementima socijalne zaštite predviđenima u njezinu članku 3., načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima socijalne sigurnosti. Shodno tomu, smatram da davanja o kojima je riječ u glavnom postupku čine zaštitu od dvaju od rizika navedenih u članku 3. stavku 1. Direktive 79/7, to jest od bolesti i invalidnosti, na koje je primjenjiva samo ta direktiva²¹. To znači da ta davanja nisu obuhvaćena područjem primjene Direktive 2006/54.

33. Pitanja ću stoga razmotriti samo s obzirom na Direktivu 79/7.

34. Kao drugo, kad je riječ o tome treba li tumačenje nacionalne pravne odredbe koje je pružio Vrhovni sud države članice smatrati obuhvaćenim područjem primjene Direktive 79/7, valja imati na umu da doseg nacionalnih zakonskih, regulatornih ili upravnih odredbi treba ocijeniti s obzirom na način na koji ih tumače nacionalni sudovi, a osobito nacionalni vrhovni sudovi²².

¹⁷ Sud je utvrdio da su pojmom „plaća” u smislu članka 157. UFEU-a obuhvaćene mirovine ovisne o radnom odnosu između radnika i poslodavca, osim onih koje proizlaze iz zakonskog sustava, čijem financiranju radnici, poslodavci i, ovisno o slučaju, javna tijela doprinose u mjeri koju ne određuje toliko radni odnos koliko razlozi socijalne politike. Stoga u taj pojam ne mogu biti uključeni sustavi socijalne sigurnosti ili davanja iz tih sustava, kao što su starosne mirovine, koja su izravno uređena zakonom, o kojima se ne može pregovarati u okviru poduzetnika ili određene struke, a koja se obvezujuće primjenjuju na opće kategorije zaposlenika (vidjeti presudu od 22. studenoga 2012., Elbal Moreno, C-385/11, EU:C:2012:746, t. 20. i navedenu sudsku praksu).

¹⁸ Vidjeti u tom pogledu mišljenje nezavisnog odvjetnika M. Bobeka u predmetu Instituto Nacional de la Seguridad Social (Dodatak na mirovinu koji se priznaje majkama) (C-450/18, EU:C:2019:696, t. 24. i 25.).

¹⁹ Vidjeti u tom pogledu presude od 13. veljače 1996., Gillespie i dr. (C-342/93, EU:C:1996:46, t. 14.); od 22. studenoga 2012., Elbal Moreno (C-385/11, EU:C:2012:746, t. 25.); i od 14. srpnja 2016., Ornano (C-335/15, EU:C:2016:564, t. 38.).

²⁰ Vidjeti po analogiji presudu od 12. prosinca 2019., Instituto Nacional de la Seguridad Social (Dodatak na mirovinu koji se priznaje majkama) (C-450/18, EU:C:2019:1075, t. 29.).

²¹ Osim toga, iz članka 1. drugog stavka točke (c), u vezi s člankom 2. stavkom 1. točkom (f), Direktive 2006/54 proizlazi da se ta direktiva ne primjenjuje na zakonske sustave koji su uređeni Direktivom 79/7.

²² Vidjeti među ostalim presude od 8. lipnja 1994., Komisija/Ujedinjena Kraljevina (C-382/92, EU:C:1994:233, t. 36.); i od 15. ožujka 2018., Blanco Marqués (C-431/16, EU:C:2018:189, t. 46.).

Stoga, činjenica da nacionalno pravilo o kojem je riječ u ovom predmetu čini sudsko tumačenje²³ koje je pružio Tribunal Supremo (Vrhovni sud) ne može to nacionalno pravilo – odnosno nacionalno zakonodavstvo na kojem se temelji – izuzeti iz primjene odredbi te direktive.

35. Kao treće, kako je Komisija navela, valja istaknuti da drugo prethodno pitanje od Suda ne zahtijeva provedbu zasebne ocjene, jer ono čini potpitanje prvog pitanja. U drugom se pitanju samo precizira situacija o kojoj je riječ u glavnom postupku, to jest situacija u kojoj je dotična osoba dvaput uzastopno proglašena nesposobnom za rad zbog različitih bolesti ili invalidnosti, o čemu se već govori u prvom pitanju.

36. Budući da bi razmatranje mogućnosti dvaju uzastopnih proglašenja nesposobnosti za rad uzrokovanih istom bolesti ili invalidnosti bilo hipotetsko, smatram da tu problematiku nije potrebno zasebno analizirati.

B. Ocjena prethodnih pitanja

37. Sud koji je uputio zahtjev prvim i drugim pitanjem, koja treba zajedno razmotriti jer se odnose na istu problematiku, u biti pita treba li članak 4. stavak 1. Direktive 79/7 tumačiti na način da mu se protivi nacionalno pravilo koje omogućuje priznavanje dvaju ili više davanja za nesposobnost za rad u okviru različitih sustava socijalne sigurnosti na osnovi dvaju ili više proglašenja nesposobnosti za rad, a zabranjuje primanje dvaju ili više takvih davanja u okviru istog sustava, unatoč tomu što su ispunjeni uvjeti za primanje svih tih davanja.

38. Za početak moram naglasiti da je Sud više puta utvrdio da je na državama članicama da uredi svoje sustave socijalne sigurnosti i da, kada ne postoji usklađenost na razini Unije, utvrde uvjete za ostvarivanje prava u području socijalne sigurnosti. Međutim, one pritom moraju poštovati pravo Unije²⁴.

39. Prema članku 4. stavku 1. Direktive 79/7, načelo jednakog postupanja znači nepostojanje bilo kojeg oblika diskriminacije na temelju spola, bilo izravne ili neizravne, posebno u odnosu na opseg sustava socijalne sigurnosti, uvjete pristupa tim sustavima i izračunavanje davanja iz socijalne sigurnosti. Države članice prilikom izvršavanja svoje nadležnosti u pitanjima socijalne sigurnosti moraju poštovati tu odredbu, kojom se provodi opće načelo zabrane diskriminacije koje je sada utvrđeno u članku 21. Povelje²⁵.

40. Prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, diskriminacija se sastoji od primjene različitih pravila na usporedive situacije ili u primjeni istog pravila na različite situacije, osim ako je takvo postupanje objektivno opravdano²⁶.

²³ Vidjeti točku 16. ovog mišljenja.

²⁴ Vidjeti među ostalim presude od 4. prosinca 2003., Kristiansen (C-92/02, EU:C:2003:652, t. 31.); od 4. veljače 2015., Melchior (C-647/13, EU:C:2015:54, t. 21.); i od 10. rujna 2015., Wojciechowski (C-408/14, EU:C:2015:591, t. 35.).

²⁵ Vidjeti u tom pogledu presudu od 23. travnja 2020., Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI (C-507/18, EU:C:2020:289, t. 38. i navedenu sudsku praksu).

²⁶ Vidjeti, među ostalim presude od 13. veljače 1996., Gillespie i dr. (C-342/93, EU:C:1996:46, t. 16.) i od 8. svibnja 2019., Praxair MRC (C-486/18, EU:C:2019:379, t. 73.).

41. U predmetnom se slučaju može isključiti da sporna nacionalna mjera izaziva izravnu diskriminaciju. Ta mjera onemogućuje da se u okviru istog sustava socijalne sigurnosti ostvaruju dva davanja, čak i ako su ispunjeni uvjeti za primanje obaju davanja. Budući da se ta mjera jednako primjenjuje i na radnike i na radnice, ona nije izravno diskriminirajuća na temelju spola. Stoga je potrebno utvrditi može li činiti neizravnu diskriminaciju²⁷.

42. Neizravna diskriminacija nije definirana u Direktivi 79/7. Međutim, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, o neizravnoj je diskriminaciji na temelju spola riječ kada prividno neutralna odredba, kriterij ili postupak može osobe jednog spola staviti u posebno nepovoljan položaj u odnosu na osobe drugog spola²⁸.

43. Iz te definicije proizlazi da je za utvrđivanje postojanja neizravne diskriminacije potrebno provesti analizu od tri koraka od kojih se prvi odnosi na neutralnost odredbe, kriterija ili prakse o kojoj je riječ, drugi na utvrđivanje pogođenih osoba i onih koje su u usporedivoj situaciji i treći na nepovoljan položaj koji takva odredba, kriterij ili postupak izaziva.

44. Smatram očitim da prvi korak te analize u ovom predmetu nije problematičan, jer je nesporno da je nacionalno pravilo o kojem je riječ, koje se jednako primjenjuje na oba spola, potpuno neutralno. U ovom ću se mišljenju stoga usredotočiti na preostala dva koraka. Sud prvo mora odrediti osobe koje treba usporediti. Potom mora razmotriti stavlja li sporno nacionalno pravilo osobe jednog spola u posebno nepovoljan položaj. Budući da je Sud zatražio mišljenje koje je usredotočeno samo na ta dva pitanja, pitanje moguće opravdanosti navodno nepovoljnog položaja neću razmatrati.

1. Određivanje osoba čiju je situaciju moguće smatrati usporedivom s tužiteljičinom situacijom

45. Osoba KM u bitnome navodi da je INSS povrijedio načelo zabrane diskriminacije na temelju spola, jer su dva davanja u okviru različitih sustava socijalnog osiguranja za istu nesposobnost za rad međusobno spojiva, dok je dodjela dvaju istovjetnih davanja u okviru jedinstvenog sustava, kao što je to RGSS, zabranjena. INSS i španjolska vlada u bitnome tvrde da se osobe koje su doprinose uplaćivale u sustave socijalne sigurnosti različite od RGSS-a nalaze u različitoj situaciji u odnosu na osobe koje su doprinose uplaćivale samo u RGSS.

46. Kako bi se utvrdilo jesu li dvije situacije usporedive, u obzir treba uzeti predmet i cilj spornog nacionalnog zakonodavstva. Tek se tada Sud može okrenuti određivanju relevantnih usporedivih čimbenika.

²⁷ Vidjeti među ostalim presude od 27. listopada 1998., Boyle i dr. (C-411/96, EU:C:1998:506, t. 39.), i od 16. srpnja 2009., Gómez-Limón Sánchez-Camacho (C-537/07, EU:C:2009:462, t. 53.).

²⁸ Vidjeti u tom pogledu presudu od 8. svibnja 2019., Villar Láziz (C-161/18, EU:C:2019:382, t. 37. i navedenu sudsku praksu). Dok je Sud u svojoj ranijoj sudskoj praksi „neizravnu diskriminaciju” definirao kao situaciju „u kojoj nacionalna mjera, iako je formulirana na neutralan način, zapravo stavlja u nepovoljan položaj mnogo veći broj žena nego muškaraca” (moje isticanje) (vidjeti, osobito, presude od 20. listopada 2011., Brachner (C-123/10, EU:C:2011:675, t. 56. i navedena sudska praksa), i od 22. studenoga 2012., Elbal Moreno (C-385/11, EU:C:2012:746, t. 29.)), definicija iz sadašnje sudske prakse jednaka je onoj iz članka 2. stavka 1. točke (b) Direktive 2006/54. U pogledu promjene definicije, vidjeti mišljenje nezavisnog odvjetnika M. Szpunara u predmetu TGSS (Nezaposlenost radnika u kućanstvu) (C-389/20, EU:C:2021:777, bilješka 28.).

a) Predmet i svrha spornog nacionalnog zakonodavstva

47. Trebam podsjetiti na to da se, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, ocjena usporedivosti situacija ne smije provesti općenito i apstraktno, nego posebno i konkretno. U okviru te ocjene moraju se uzeti u obzir svi elementi koji obilježavaju te situacije, osobito s obzirom na predmet i cilj nacionalnog propisa kojim se uspostavlja odnosno razlikovanje²⁹. Nadalje, zahtjev u vezi s usporedivosti situacija ne zahtijeva da su situacije istovjetne, nego samo da su slične³⁰.

48. U predmetnom slučaju, iz spisa predmeta kojim Sud raspolaže proizlazi da se odluka o kojoj je riječ odnosi na priznavanje dvaju davanja za trajnu nesposobnost za rad osobi KM. Stoga, predmet ovog slučaja jest pitanje može li osoba koja je dva ili više puta proglašena nesposobnom za rad primati jedno ili pak više davanja iz sustava socijalne sigurnosti. Podložno provjeri koju će sud koji je uputio zahtjev provesti s obzirom na ciljeve nacionalnog zakonodavstva koje priznaje ta davanja, na prvi se pogled čini da je cilj tih davanja pružiti osiguranicima sustava socijalne sigurnosti socijalnu zaštitu od rizika povezanih s bolesti i/ili invalidnosti.

49. Uzimajući u obzir predmet i cilj tih davanja, između osobe koja je dva ili više puta uzastopno proglašena nesposobnom za rad te je doprinose uplaćivala u samo jedan sustav socijalne sigurnosti, kao što je to RGSS, i osobe koja je na jednak način nesposobna za rad ali je doprinose uplaćivala u više sustava, nema razlike. Obje kategorije osoba trebaju istu socijalnu zaštitu od rizika povezanih s bolesti i/ili invalidnosti.

50. INSS je pak na raspravi tvrdio, i velik naglasak stavio na činjenicu, da se osobe koje su doprinose uplaćivale u RGSS i osobe koje su doprinose uplaćivale u RETA-u nalaze, s obzirom na to da ti sustavi ne pokrivaju iste rizike, u različitim situacijama. Ne slažem se s tim. Smatram da ocjenu usporedivosti za potrebe članka 4. stavka 1. Direktive 79/7 ne treba provesti s obzirom na takve rizike, već s obzirom na pravo na socijalnu zaštitu.

51. Stoga smatram da osoba koja je dva ili više puta uzastopno proglašena nesposobnom za rad te je doprinose uplaćivala u samo jedan sustav socijalne sigurnosti, kao što je RGSS, i osoba koja je na jednak način nesposobna za rad, ali je doprinose uplaćivala u više sustava, nalaze u usporedivim situacijama u smislu socijalne zaštite koja im je potrebna.

b) „Skupina koja je u nepovoljnom položaju” i s njome usporediva skupina

52. Sud je u presudi Seymour-Smith³¹ utvrdio da se najbolja metoda usporedbe statistika sastoji u uspoređivanju, s jedne strane, udjela radnika u radnoj snazi koji ispunjavaju sporni zahtjev i onih koji ga ne ispunjavaju te, s druge strane, uspoređivanju tih udjela s udjelima radnica u radnoj snazi. Iz toga proizlazi da situaciju osoba koje su ovlaštene steći određeno pravo treba usporediti sa situacijom onih koje to nisu³².

²⁹ Vidjeti u tom pogledu presude od 16. prosinca 2008., Arcelor Atlantique et Lorraine i dr. (C-127/07, EU:C:2008:728, t. 25. i 26.); od 16. srpnja 2015., CHEZ Razpredelenie Bulgaria (C-83/14, EU:C:2015:480, t. 89. i 90.); i od 9. ožujka 2017., Milkova (C-406/15, EU:C:2017:198, t. 56. i 57. i navedenu sudsku praksu). Vidjeti također presude od 1. ožujka 2011., Association belge des Consommateurs Test-Achats i dr. (C-236/09, EU:C:2011:100, t. 29.); od 26. lipnja 2018., MB (Promjena spola i starosna mirovina) (C-451/16, EU:C:2018:492, t. 42.); i od 22. siječnja 2019., Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43, t. 42.).

³⁰ Vidjeti u tom pogledu presude od 10. svibnja 2011., Römer (C-147/08, EU:C:2011:286, t. 42.), i od 19. srpnja 2017., Abercrombie & Fitch Italia (C-143/16, EU:C:2017:566, t. 25. i navedenu sudsku praksu).

³¹ Presuda od 9. veljače 1999. (C-167/97, EU:C:1999:60)

³² Tobler, C., *Limits and potential of the concept of indirect discrimination*, Glavna uprava za zapošljavanje, socijalna pitanja i uključivanje (Europska komisija), 2009., str. 41. Odnosne se dvije skupine nazivaju „ovlaštenicima” i „neovlaštenicima”.

53. Sud je taj pristup nedavno primijenio u predmetu YS, u kojem je u bitnome upitan je li austrijsko zakonodavstvo – kojim je uvedena, među ostalim, obveza plaćanja doprinosa iz izrazito visokih „posebnih mirovina” radi financiranja mirovinskog sustava – neizravno diskriminiralo muškarce, kao većinske primatelje izrazito visokih mirovina u usporedbi sa ženama, koje su u prosjeku primale znatno manje mirovine³³. Kako bi odgovorio na to pitanje, Sud je prvo odredio osobe koje su bile u nepovoljnom položaju. Njih su činili bivši zaposlenici poduzeća pod kontrolom države koji su primali mirovinu u obliku „izravnog definiranog davanja” čiji je iznos premašivao određene pragove³⁴. Sud je potom odredio s njima usporedivu skupinu, koju su činile osobe koje su primale strukovnu mirovinu od savezne vlade ili određene savezne zemlje. Sud je pritom izričito isključio bivše zaposlenike poduzeća koja nije kontrolirala država i osobe koje su primale strukovnu mirovinu u obliku različitom od „izravnog definiranog davanja”, kao što su isplate iz mirovinskog fonda ili životnog osiguranja³⁵. Stoga, s obzirom na to da Sud isključuje osobe na koje se dano pravilo ne odnosi izravno, čini mi se da za potrebe određivanja usporedivih skupina koristi poprilično strog pristup.

54. U predmetnom slučaju, s obzirom na to da je utvrđeno da je osoba KM radnica koja je doprinose uplaćivala samo u RGSS, iz zahtjeva za prethodnu odluku proizlazi da osobe koje sporno nacionalno pravilo stavlja u nepovoljan položaj čine, konkretno, radnici koji su registrirani u RGSS-u te su dva ili više puta uzastopno proglašeni nesposobnima za rad u okviru tog sustava. Stoga, uzimajući u obzir, kao prvo, prethodno navedenu obvezu posebnog i konkretnog ocjenjivanja usporedivosti situacija³⁶ i, kao drugo, činjenicu da relevantan kriterij čini socijalna zaštita osoba koje su dva ili više puta proglašene nesposobnima za rad³⁷, smatram da skupinu koja je u predmetnom slučaju u nepovoljnom položaju čine samo osobe koje su dva ili više puta proglašene nesposobnima za rad, a doprinose su uplaćivale samo u RGSS.

55. Radi cjelovitosti trebam naglasiti da, s obzirom na to da se ovaj predmet odnosi na radnicu koja zahtijeva kumulativnu dodjelu davanja za nesposobnost za rad u okviru RGSS-a, Sud ne treba uzeti u obzir one radnike koji su doprinose uplaćivali samo u sustave različite od RGSS-a. Skupina koja se u predmetnom slučaju nalazi u nepovoljnom položaju su radnici registrirani u RGSS-u – i samo u RGSS-u – koji ne mogu ostvarivati više davanja za nesposobnost za rad jer su registrirani samo u tom sustavu. Iako je točno da se španjolsko pravilo o nespojivosti davanja primjenjuje na sve španjolske sustave socijalne sigurnosti, situacija osoba koje su registrirane u samo jednom od tih drugih sustava te koje su doprinose uplaćivale samo u taj sustav nije relevantna za ovaj predmet. Protivno Komisijinu stajalištu, smatram da Sud samo razmatranjem situacije osoba koje su doprinose uplaćivale u konkretan sustav socijalne sigurnosti – u ovom je predmetu to RGSS – može sudu koji je uputio zahtjev pružiti koristan odgovor koji će mu omogućiti da riješi spor koji se pred njime vodi, a koji se odnosi na priznavanje davanja osobi koja je u dvama razdobljima bila registrirana u RGSS-u.

56. Nadalje, okrećem se određivanju usporedive skupine kako bih utvrdila je li skupina koja se nalazi u nepovoljnom položaju izložena neizravnoj diskriminaciji na temelju spola. Smatram da usporedivu skupinu čine osobe koje su također dva ili više puta proglašene nesposobnima za rad, ali koje mogu ostvarivati dva ili više davanja iz različitih sustava socijalne sigurnosti s obzirom na to da su uplaćivale doprinose u te sustave.

³³ Presuda od 24. rujna 2020., YS (Strukovne mirovine rukovodećeg osoblja) (C-223/19, EU:C:2020:753, t. 40.)

³⁴ Presuda od 24. rujna 2020., YS (Strukovne mirovine rukovodećeg osoblja) (C-223/19, EU:C:2020:753, t. 44.)

³⁵ *Ibid.*, t. 45.

³⁶ Vidjeti točku 47. ovog mišljenja.

³⁷ Vidjeti točku 48. ovog mišljenja.

57. Iz toga proizlazi da se, u pogledu ostvarivanja davanja na temelju dvaju ili više uzastopnih proglašenja nesposobnosti za rad, osoba koja je doprinose uplaćivala samo u RGSS, kao što je osoba KM, nalazi u situaciji koja je usporediva sa situacijom osobe koja je doprinose uplaćivala u dva ili više sustava socijalne sigurnosti, kao što su RGSS i RETA. Budući da sam odredila skupinu koja se nalazi u nepovoljnom položaju i s njome usporedivu skupinu, sada ću utvrditi postoji li između muškaraca i žena koji pripadaju tim dvjema skupinama različito postupanje³⁸.

2. Različito postupanje između žena i muškaraca

a) Usporedba udjela žena i muškaraca

58. U skladu s ustaljenom sudskom praksom, postojanje posebno nepovoljnog položaja moglo bi se, primjerice, utvrditi ako se dokaže da propis poput onoga iz glavnog postupka negativno utječe na znatno veći udio osoba jednog spola u odnosu na osobe drugog spola³⁹. To znači da se neizravna diskriminacija može dokazivati na bilo koji način, uključujući na temelju statističkih podataka⁴⁰. Načelno, na nacionalnom je sudu da ocijeni može li se dokazati postojanje takvog posebno nepovoljnog položaja, jer je utvrđivanje činjenica u nadležnosti nacionalnih sudova⁴¹. Osobito, kako je spomenuto u točki 52. ovog mišljenja, Sud je u kontekstu diskriminacije na temelju spola utvrdio da se najbolja metoda usporedbe sastoji u usporedbi odnosnih *omjera* radnika na koje se odnosi i na koje se ne odnosi predmetno pravilo među muškom radnom snagom i takvih *omjera* među ženskom radnom snagom⁴².

59. Primjerice, Sud je u presudi YS utvrdio kao prvo, da je sud koji je uputio zahtjev dužan uzeti u obzir sve radnike na koje se primjenjuje nacionalni propis iz kojeg proizlazi razlika u postupanju. S druge strane, Sud je ponovio da se najbolja metoda usporedbe sastoji u usporedbi odnosnih omjera radnika na koje utječe i onih na koje ne utječe navodna razlika u postupanju među muškom radnom snagom obuhvaćenom područjem primjene tog propisa i takvih omjera među ženskom radnom snagom koja je istim obuhvaćena⁴³.

60. Posljedično, smatram da pojam „udio” sugerira da nije moguće usporediti cijele brojeve⁴⁴, već decimalne brojeve, razlomke ili postotke koji odražavaju dio koji određena skupina čini u cjelini⁴⁵. U predmetnom slučaju, sud koji je uputio zahtjev mora, kako bi utvrdio postoji li različito postupanje između muškaraca i žena, situaciju žena razmotriti u odnosu na situaciju muškaraca. Točnije, on mora usporediti sljedeća dva konkretna udjela.

³⁸ Vidjeti točku 49. ovog mišljenja.

³⁹ Vidjeti među ostalim presude od 14. travnja 2015., Cachaldora Fernández (C-527/13, EU:C:2015:215, t. 28. i navedenu sudsku praksu), i od 8. svibnja 2019., Villar Láziz (C-161/18, EU:C:2019:382, t. 37. i 38. i navedenu sudsku praksu).

⁴⁰ Vidjeti među ostalim presude od 8. svibnja 2019., Villar Láziz (C-161/18, EU:C:2019:382, t. 46.); i od 3. listopada 2019., Schuch-Ghannadan (C-274/18, EU:C:2019:828, t. 46.).

⁴¹ Vidjeti među ostalim presudu od 8. svibnja 2019., Villar Láziz (C-161/18, EU:C:2019:382, t. 37. i 38. i navedenu sudsku praksu).

⁴² Vidjeti među ostalim presude od 9. veljače 1999., Seymour-Smith i Perez (C-167/97, EU:C:1999:60, t. 59.); od 6. prosinca 2007., Voß (C-300/06, EU:C:2007:757, t. 40.); i od 3. listopada 2019., Schuch-Ghannadan (C-274/18, EU:C:2019:828, t. 47.).

⁴³ Presuda od 24. rujna 2020., YS (Strukovne mirovine rukovodećeg osoblja) (C-223/19, EU:C:2020:753, t. 52.)

⁴⁴ Udio je vrsta omjera u kojoj je brojnik uključen u nazivnik, a može se izraziti kao decimalan broj, razlomak ili postotak.

⁴⁵ Primjerice, Sud je objasnio da nije dovoljno razmatrati broj pogođenih osoba, jer on ovisi o ukupnom broju radno aktivnog stanovništva u državi članici te o postotku žena i muškaraca zaposlenih u toj državi članici (vidjeti, u tom pogledu, presudu od 9. veljače 1999., Seymour-Smith i Perez C-167/97, EU:C:1999:60, t. 59.).

61. Kao prvo, on mora broj žena u skupini koja se nalazi u nepovoljnom položaju, to jest žena koje su registrirane samo u RGSS-u te su dva ili više puta proglašene nesposobnima za rad u okviru tog sustava, usporediti s brojem žena u skupini koja se nalazi u povoljnom položaju, to jest žena koje su registrirane u dvama ili više sustava socijalne sigurnosti te su dva ili više puta proglašene nesposobnima za rad u okviru tih sustava.

62. Kao drugo, nacionalni sud mora udio muškaraca koji su dva ili više puta proglašeni nesposobnima za rad te ne mogu primati dva ili više davanja iz socijalne sigurnosti usporediti s brojem muškaraca koji su dva ili više puta proglašeni nesposobnima za rad, ali mogu primati dva ili više davanja iz socijalne sigurnosti.

b) Konkretni udjeli koji su relevantni u predmetnom slučaju

63. Iz odgovora na pisana pitanja Suda te iz očitovanja iznesenih na raspravi proizlazi da je dostupno mnogo podataka. Primjerice, INSS i španjolska vlada u svojim su odgovorima na ta pitanja naveli da je, na dan 10. studenoga 2021., broj žena koje su više puta proglašene nesposobnima za rad te su doprinose uplaćivale samo u RGSS iznosio 3388, dok je broj žena koje su više puta proglašene nesposobnima za rad te su doprinose uplaćivale u više sustava socijalne sigurnosti iznosio 3460. Dakle, omjer između broja žena u skupini koja se nalazi u nepovoljnom položaju i broja žena u skupini koja se nalazi u povoljnom položaju iznosi približno jedan prema jedan. Odgovarajuće brojke za muškarce iznose 4047 i 7723, što znači da taj omjer kod muškaraca iznosi približno jedan prema dva.

64. Na sudu koji je uputio zahtjev je da utvrdi jesu li ti statistički podaci valjani, reprezentativni i značajni⁴⁶. Treba utvrditi mogu li se oni uzeti u obzir⁴⁷, posebice s obzirom na vrijeme nastanka činjeničnog stanja u ovom predmetu.

65. Osim toga, htjela bih istaknuti da argument u pogledu broja muškaraca i žena koji su registrirani u RGSS-u i RETA-i, koji osoba KM iznosi, a sud koji je uputio zahtjev izdvaja, nije relevantan u ovom predmetu. Osobito, nacionalni sud u zahtjevu za prethodnu odluku naglašava činjenicu da su, na dan 31. siječnja 2020., žene činile 48,09 % članova RGSS-a, a samo 36,15 % članova RETA-e⁴⁸. Te brojke nisu relevantne u ovom predmetu, jer se odnose samo na ukupan broj žena među svim osiguranicima RGSS-a i RETA-e, ali ne prikazuju udio žena odnosno muškaraca koji se nalaze u nepovoljnom položaju. Iz tih podataka usto ne proizlazi uzročna veza između navodno nepovoljnog položaja, koji se sastoji u nemogućnosti primanja dvaju ili više davanja iz istog sustava, i spola odnosnih radnika.

66. Zbog istih razloga smatram da Sud u obzir ne treba uzeti ni podatke koje su INSS i španjolska vlada u svojim pisanim odgovorima iznijeli u pogledu stope sudjelovanja žena i muškaraca u jednom ili pak više sustava socijalne sigurnosti u listopadu 2021.⁴⁹. Kako je Komisija navela na raspravi, ti podaci govore samo o broju osoba koje su u jednom ili pak više sustava socijalne sigurnosti bile registrirane na datum kada su ti podaci objavljeni, dok pristup izložen u točki 63. ovog mišljenja uzima u obzir podatke koji nužno pružaju bolju povijesnu perspektivu, s obzirom

⁴⁶ Vidjeti u tom pogledu presudu od 8. svibnja 2019., Villar Láiz (C-161/18, EU:C:2019:382, t. 45.).

⁴⁷ Vidjeti presudu od 21. siječnja 2021., INSS (C-843/19, EU:C:2021:55, t. 27. i navedena sudska praksa) i mišljenje nezavisnog odvjetnika M. Szpunara u predmetu TGSS (Nezaposlenost radnika u kućanstvu) (C-389/20, EU:C:2021:777, t. 56.).

⁴⁸ Za konkretne brojke, vidjeti točku 24. i bilješku 14. ovog mišljenja.

⁴⁹ INSS i španjolska vlada Sudu su iznijeli podatke iz listopada 2021., koji pokazuju da je broj muškaraca koji su obavljali samo jednu djelatnost bio 10 295 048, dok je broj muškaraca koji su doprinose uplaćivali u više od jednog sustava bio 198 558. Za žene su te brojke iznosile 8 917 750 i 185 116.

na to da se odnose na višestruka proglašenja nesposobnosti za rad tijekom duljeg razdoblja, što ih čini manje ovisnima o sasvim slučajnim događajima⁵⁰. Takav je pristup znatno bolji i zbog toga što odnosni udjeli nisu relevantni za pitanje rizičnih djelatnosti, kao što su određene djelatnosti koje obavljaju samozaposlene osobe registrirane u RETA-i, koje su INSS i španjolska vlada spomenuli na raspravi. Kada se uspoređuju odnosni udjeli žena i muškaraca koji su više puta proglašeni nesposobnima za rad, a doprinose su uplaćivali samo u RGSS, s udjelima žena i muškaraca koji su više puta proglašeni nesposobnima za rad, a doprinose su uplaćivali u više sustava socijalne sigurnosti, relevantne skupine već su sužene na osobe koje su više puta proglašene nesposobnima za rad. Shodno tomu, takva se usporedba usredotočuje na udjele među osobama koje su više puta proglašene nesposobnima za rad, a ne na apsolutne brojeke.

67. Ako nacionalni sud odluči uzeti u obzir podatke navedene u točki 63. ovog mišljenja, mora ocijeniti je li omjer između broja žena koje su dva ili više puta proglašene nesposobnima za rad, a doprinose su uplaćivale samo u RGSS, i žena koje su nekoliko puta proglašene nesposobnima za rad, a doprinose su uplaćivale u dva ili više sustava socijalne sigurnosti, „znatno viši” od istog omjera među muškarcima u tolikoj mjeri da čini „posebno nepovoljan položaj” u smislu sudske prakse Suda⁵¹.

c) U čemu se sastoji „znatno veći” ili „znatno veći udio” pojedinaca

68. Kako sam već spomenula⁵², u skladu s kriterijima koje je Sud razvio za potrebe određivanja postojanja neizravne diskriminacije, mora se utvrditi stavlja li sporno nacionalno pravilo žene u *posebno nepovoljan položaj* u usporedbi s muškarcima⁵³. Sud je u tom pogledu utvrdio da se postojanje takvog posebno nepovoljnog položaja može, primjerice, utvrditi ako se dokaže da dani propis negativno utječe na *znatno veći udio* osoba jednog spola u odnosu na osobe drugog spola⁵⁴. Takav je udio važno utvrditi kako bi se ocijenilo odražavaju li dani podaci sasvim slučajnu ili kratkotrajnu pojavu te jesu li, općenito govoreći, značajni⁵⁵.

69. Primjerice, Sud je u presudi Villar Láiz, iako je ostavio nacionalnom sudu da odredi je li odnosno nacionalno pravilo u nepovoljan položaj stavljalno znatno veći udio žena nego muškaraca, uzeo u obzir činjenicu da su 75 % svih radnika koji su radili u nepunom radnom vremenu činile žene⁵⁶. Osim toga, Sud je naveo da je 65 % radnika koji su radili u nepunom radnom vremenu bilo u nepovoljnom položaju zbog primjene spornog koeficijenta umanjenja. Čini se da Sud na taj način, doduše prešutno, upućuje na to da se žene mogu nalaziti u nepovoljnom položaju u odnosu na muškarce jer sporno zakonodavstvo posebno utječe na gotovo dvije trećine svih radnika u nepunom radnom vremenu pri čemu su tri četvrtine svih radnika u nepunom radnom vremenu žene.

⁵⁰ Stranke se u pogledu podataka iz listopada 2021. razilaze oko utjecaja krize COVID-a 19 na omjer zastupljenosti spolova u pojedinim sustavima socijalne sigurnosti.

⁵¹ Vidjeti presudu od 21. siječnja 2021., INSS (C-843/19, EU:C:2021:55, t. 31.).

⁵² Točka 42. ovog mišljenja

⁵³ Vidjeti presude od 27. listopada 1998., Boyle i dr. (C-411/96, EU:C:1998:506, t. 76.); od 20. listopada 2011., Brachner (C-123/10, EU:C:2011:675, t. 56.); i od 8. svibnja 2019., Villar Láiz (C-161/18, EU:C:2019:382, t. 37.).

⁵⁴ Vidjeti presudu od 3. listopada 2019., Schuch-Ghannadan (C-274/18, EU:C:2019:828, t. 45. i navedena sudska praksa).

⁵⁵ Vidjeti u tom pogledu presude od 9. veljače 1999., Seymour-Smith i Perez (C-167/97, EU:C:1999:60, t. 62. i navedena sudska praksa), i od 8. svibnja 2019., Villar Láiz (C-161/18, EU:C:2019:382, t. 40.).

⁵⁶ Presuda od 8. svibnja 2019., Villar Láiz (C-161/18, EU:C:2019:382, t. 42.). Vidjeti također De la Corte Rodríguez, M., „Recent cases and the future of Directive 79/7 on equal treatment for men and women in social security: How to realise its full potential”, *European Journal of Social Security*, sv. 23(1) 2021., str. 44.–61.

70. U predmetnom slučaju, ako sud koji je uputio zahtjev odluči uzeti u obzir podatke koje su INSS i španjolska vlada iznijeli u svojim pisanim odgovorima⁵⁷, kako su izloženi u točki 63. ovog mišljenja, čini se da ti podaci govore da će davanja iz dvaju ili više sustava načelno moći primati dvoje od troje muškaraca koji su više puta proglašeni nesposobnima za rad⁵⁸, dok će to načelno moći samo jedna od dviju žena koje su više puta proglašene nesposobnima za rad⁵⁹. Drugim riječima, sporno nacionalno pravilo u nepovoljan položaj stavlja približno polovicu žena koje su više puta proglašene nesposobnima za rad, a samo jednu trećinu muškaraca koji su više puta proglašeni nesposobnima za rad. Posljedično, iako je isključivo na nacionalnom sudu da protumači te podatke, oni otkrivaju, prema mojem mišljenju, da će sporno pravilo razmjerno utjecati na veći broj žena nego muškaraca, s obzirom na to da ono u nepovoljan položaj stavlja *znatno veći udio* žena nego muškaraca. Shodno tomu, može se zaključiti da sporno nacionalno pravilo ima za posljedicu neizravnu diskriminaciju žena. Međutim, zaključak bi mogao biti drukčiji ako se podaci izloženi nacionalnom sudu koje će on uzeti u obzir razlikuju od onih koji su izloženi Sudu.

71. Zaključno, smatram da odgovor na pitanja treba glasiti tako da članak 4. stavak 1. Direktive 79/7 treba tumačiti na način da mu se protivi nacionalno pravilo koje, u praksi, u nepovoljan položaj stavlja znatno veći udio žena nego muškaraca time što u slučaju dvaju ili više proglašenja nesposobnosti za rad dopušta dodjelu dvaju ili više davanja za nesposobnost za rad ostvarenih u okviru različitih sustava socijalne sigurnosti a zabranjuje primanje dvaju ili više takvih davanja u okviru istog sustava, čak i ako su ispunjeni uvjeti za primanje svih tih davanja, što je na sudu koji je uputio zahtjev da utvrdi.

IV. Zaključak

72. S obzirom na prethodna razmatranja, predlažem da Sud na pitanja koja je uputio Juzgado de lo Social n° 26 de Barcelona (Radni sud br. 26 u Barceloni, Španjolska) odgovori na sljedeći na način:

Članak 4. stavak 1. Direktive Vijeća 79/7/EEZ od 19. prosinca 1978. o postupnoj provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima socijalne sigurnosti treba tumačiti na način da mu se protivi nacionalno pravilo koje, u praksi, u nepovoljan položaj stavlja znatno veći udio žena nego muškaraca time što u slučaju dvaju ili više proglašenja nesposobnosti za rad dopušta dodjelu dvaju ili više davanja za nesposobnost za rad ostvarenih u okviru različitih sustava socijalne sigurnosti a zabranjuje primanje dvaju ili više takvih davanja u okviru istog sustava, čak i ako su ispunjeni uvjeti za primanje svih tih davanja, što je na sudu koji je uputio zahtjev da utvrdi.

⁵⁷ Vidjeti točku 63. ovog mišljenja.

⁵⁸ Kako je spomenuto u točki 63. ovog mišljenja, broj muškaraca koji su više puta proglašeni nesposobnima za rad te su doprinose uplaćivali u više sustava socijalne sigurnosti iznosi 7723, dok broj muškaraca koji su više puta proglašeni nesposobnima za rad te su doprinose uplaćivali samo u RGSS iznosi 4047.

⁵⁹ Kako je objašnjeno u točki 63. ovog mišljenja, broj žena koje su više puta proglašene nesposobnima za rad te su doprinose uplaćivale u više sustava socijalne sigurnosti iznosi 3460, dok broj žena koje su više puta proglašene nesposobnima za rad te su doprinose uplaćivale samo u RGSS iznosi 3388.